

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՎԱՐԳԱՆԱՆՅ ԶՕՐԱՎԱՐԱՅ

ԶՈՐՍ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՄԲ.

(ԱՐԻՄ 1881 թ. Գ)

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ Բ.

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

ՄԻՀՐՆԵՐՍԷՀ ԵՒ ՄՈՒՇԿԱՆ—ՆԻՍԱԼԱՌՈՒՐՏ.

ՄԻՀՐՆԵՐՍԷՀ.

Ահա մօտեցանք Հայաստանի սահմանին, տակաւին ոչ ոք ընդդիմադիր չէ երևում, թերևս Վասակ մարզպան և Գեղապոս Համոզել են ժողովրդին չլսել Վարդանին:

ՄՈՒՇ—ՆԻՍԱԼ.

Եթէ խաղաղութեամբ առանց պատերազմի իշխենք Հայաստանին, կարելի կը լինի Աստուածոց և արքայի կամքը կատարել, ապա եթէ Հայերը միացած ապստամբեն և պատերազմեն մեր դէմ, մեք անշուշտ կը յաղթուենք և ամօթապարտ կը լինինք թէ ներկայի և թէ ապագայի առաջ. Հայոց յամառութիւնը ոչ պատուով, ոչ խստութեամբ և ոչ մահով չի մեղմուի. նոցա կրօնն աւելի մահով է պայծառանում, իւրաքանչիւր սպանուածի ոսկորներն անդամ հարիւրաւոր հետեւողներ են բուսցնում իւրեանց կրօնին. վերջապէս ես քաջ համոզուել եմ, որ Հայաստանում անկարելի է Մոգական օրէնքի հաստատութիւն գտնել մշտապէս, եթէ Հայերը միաբանած լինին:

ՄԻՀՐՆԵՐՍԷՀ.

Մուշկան—Նիւսաւաւուրտ, ես այդչափ երկշոտ չէի համարում զքեզ:

ՄՈՒՇ—ՆԻՍԱԼ.

Այո՛, Տէր իմ, ես շատ վախենում եմ, և ակամայ յանձն առու եմ լինում Հայոց դէմ ելնել, վասն զի մեծ դժուարութիւնների պիտի հանդիպիմ:

ՄԻՀՐՆԵՐՍԷՀ.

Արեաց բոլոր ոյժը քիչ թիկունք է, ի՞նչ տարակոյս կայ յաղթութեան:

ՄՈՒՇ—ՆԻՍԱԼ.

Ես յօժար էի այս բանակի տասներորդ մասնով ուրիշ աղդի դէմ դնալ, քան այսչափ ահեղ կարծուած պատրաստութեամբ Հայոց մի մասնի վերայ, վասն զի ես մազերս պատերազմի դաշտերի մէջ եմ սպիտակացրել, չեմ տեսել, որ Պարսից մի մեծ զունտ կարողացած լինի մի քաջ Հայու:

գործ կատարել: Հայն երբ ճակատամարտի մէջ է մանում, կարծես թէ զայլ կամ առիւծ է մտել ոչխարի հօտի մէջ՝ կամ մի հրդեհ չորացած անտառի մէջ, մանաւանդ Վարդանը: Երոյ քալած տեղը մահ է թագաւորում, նորա սուրը զերանդու նման զլուխներ է հնձում, աչքից ցուցած կրակն ահել բանակներ է վառում, ինչպէս վառեց և ըսփեց Սերուխտի բանակն Աղուանից աշխարհումը, և հազիւ մի բօթարիւր աղատեցաւ: Նորա զերանդուց, այս պատմածներին ստուգութեանն ականատես վկայ եմ, վասն զի ես էի այն բօթարերի պաշտօն կատարողը:

ՄԻ ՀՐՆԵՐԹԷՆ:

Այո՛, Հայոց քաջութիւնը շատ մեծ է: Ես այդ քաջ գիտեմ, գիտեմ նաև որ եթէ նոքա միանան, Հայաստանը Պարսից զինեղմանատուն կդարձնեն: Եւ մեր յաղթութեանց շատն Հայոց ձեռօք և հնարագիտութեամբն է եղել մեր թշնամեաց դէմ, ինչպէս գրեած կայ մեր արքունի զիւանական արձանագրութեանց մէջ: Բայց այս պատերազմը կրօնական է, Միհր Սասունած մեզ անշուշտ կօգնի: Եւ Վասակ մարզպանը քակել է նոցա միութիւնը, մեր բանակն էլ լի է քաջ Հայերով:

ՄՈՒՇ - ՆԻՒԾԱԼ:

Տէր իմ, Վասակայ վերայ յոյս դնել չէ կարելի, նա քամու աղացք է, որ կողմից քամին փչէ, առաքաստներն այն կողմն է զարձնում, նա միշտ կշռի ծանր կողմին է մտիկ տալիս: Վասն զի նա եթէ իւր բուն ազգին և կրօնին հաւատարիմ չէ, մեր դէմն աւելի ևս զուր է նորա երդման հաւատալ: Նա հազար անգամ սուտ ու երդմնազանց է եղել իւր կրօնակցաց և ազգակցաց մօտ, ինչպէս յայտնի է նորա զրածներից: Կատուն միայն իւր փորի համար է մոռնալ բոնում: Ոչ թէ իւր տիրոջ օգտին, Վերջապէս խոհեմութիւն չէ ազգութեան լստահել, եթէ նա իւր արիւնակից, սննդակից, կրօնակից և ընկերակից մարդիկ զոհում է իւր օգտին, մեզ աւելի ևս պիտի զոհէ, նա մինչ ցարդ գրեթէ միշտ վնասել է Արեաց Դրան: Ես օձից այնքան երկիւղ չեմ կրում, որքան Վասակից, որոյ շողոքորթ, երկձիղի լիզուէն և խաբեբայ շարժմունքն ցոյց են տալիս իւր հոգու նենգութիւնը:

ՄԻ ՀՐՆԵՐԹԷՆ:

Այո՛, այդ ամենը ճշմարիտ է, Վասակը քամու աղացք է, բայց անիւները մեր ձեռին են, նա կշռի ծանր կողմին է յարում, բայց կշիռը մեր ձեռին է, մեք նորա շահուց և նպատակի յարմար խոստումներով միշտ մեր կողմն կպահենք: Նորա թողլ կողմերն արդէն լաւ ճանաչել եմք, կըխոստանամք նորան տալ Հայաստանի թագն ու գաւազանը, կխաբենք զինքն և գործ կածենք մեր կամաց համաձայն, եթէ յաղթենք, յաղթութեան պսակն մեզ կսեպհականացնենք, եթէ յաղթուենք, բոլոր վնասի պատճառը նորան կներկայացնենք Արքայի առաջ, որ և արդէն իսկ կասկածում է նորա վերայ:

(Աւարտը չէ լինում)

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ԱՌԱՋԻՆՔ ԵՒ ԱՐՏԱՀԻՐ.

ԱՐՏԱՀԻՐ.

Տէր իմ, Հայաստանի վերակացու Գենշապուհը ողասումէ ձեր հրամանին ձեզ ներկայանալ.

ՄԻՀՐԵՆԲՐՍԷՀ.

Թող զայն թերևս մի կարևոր լուր ունի (Արտուշիկ Զեյնի).

ՄՈՒՇ — ՆԻՍԱԼ.

Գենշապուհը զալուստը յայտնի անպացոյց է. Հայոց աստուածութեան, եթէ Հայեր չվճռէին պատերազմէլ, նա դուրս չէր գալ. Հայաստանից և գուցէ վտանգից է խոյս տուել. (Դեշապուհ Զեյնի).

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ԱՌԱՋԻՆՔ ԵՒ ԳԵՆՇԱՊՈՒՀ.

ԳԵՆՇԱՊՈՒՀ.

Ողջոյն զիւցազուներ.

ՄԻՀՐԵՆԲՐՍԷՀ.

Ողջ է ձեր գալուստը.

ՄՈՒՇ — ՆԻՍԱԼ.

Եւ ի՞նչ լուր Հայաստանից.

ԳԵՆՇԱՊՈՒՀ.

Տէր իմ, ըստ հրամանի Արեաց Տեառն, ես Հայաստան մտած օրիցս սկսեցի սարսափելի հարկահանութիւն, տարիներով յառաջ մեռածներից իսկ զխահարկ առի նոցա ժառանգներից, եկեղեցականներիցն կրկնապատիկն առի, շէն և անշէն տեղերից, եկեղեցեաց փրատակներից, վանքերից, մինչև անգամ գերեզմանատանց խաչաքարերից հարկ առի, քայց ինչքան նեղեցի, այնքան աւելի տարածեցաւ նոցա կրօնն և համարձակութիւն գտաւ, ինչքան տանջեցի և զանազան սուտ պատճառանօք մահացրի, աւելի հաստատուեցան իւրեանց հաւատքի մէջ, նոցա կրօնն միացել է իւրեանց ուղեղի, արեան և հոգւոյ հետ. պարզեւ կամ տուգանք, սէր կամ ասելութիւն, քաղցրութիւն կամ խստութիւն միևնոյն է նոցա մօտ, արդէս պառանդներ իսկ իւրեանց կրօնականներից աւելի պնտահաւատ են. Աւերջապէս Հայաստանի մէջ Մաղղեղանց օրէնքի հաստատութիւն գտնելը անհնար է, թէև Աստուածներն անգամ մեզ օգնեն. ես բոլորովին թերահաւատում եմ, որովհետև փորձով տեսայ, մի տարւայ մէջ հաւաքածս հարկն հաւասար է 10 կամ 20 տարւայ հարկին, որոյ մեծ մասն պարզեւ և կաշառք տուի զանազան անձանց՝ թողուլ իւրեանց կրօնն կամ աշխատ-

տակից լինել ինձ, բայց Հյաջողեցայ նպատակիս հասանել, Արեաց Տեառն կամբը լիովին կատարել, գուցէ այս պատերազմն էլ չկարենայ կատարել և զուր արիւն թափուի և ծախս լինի:

ՄԻ ՀՐՆԵՐՍԷՆ:

Դու չկարացիր զոնէ երկպառակութիւն ձգել Հայոց կրօնականաց, աշխարհականաց, և նոցա նախարարաց մէջ ի՞նչի որոշածնականներն չփոխեցիր, անարժաններն պաշտօնի չկացուցիր, որով կարող լինէիր զրգաւթիւն պատճառել:

ԴԵՆՇԱՊՈՒՆ:

Տէր իմ, ես ամենայն տան մէջ խռովութեան որոմնիր ցանցի առատ առատ, այնպէս որ հայր և որդին միմեանց ոխերիմ թշնամի արի, բայց երբ գործը կրօնի վերաբերի, իսկոյն մոռանում են իւրեանց թշնամութիւնն, անձնական ոխն և վթեթխնորութիւնն, միանում են իբրեւ մի սիրտ և մի հոգի, կրօնը նոքա Հայ եկեղեցւոյ ամբողջութեան, ինքնուրոյնութեան, ազգութեան, լեզուի և հայրենեաց միակ նեցուկ և պաշտպան են ընդունում, միայն Վասակ Մարգարան և իւր հետ մի քանի անձինք մեր կողմն են այժմ, բայց նոքա ևս կասկածելի անձինք են, նոցա վերայ յոյս դնել կարելի է, նոքա համարումն, յարգ կամ բարոյական ազդեցութիւն չունին իւրեանց ազգի մօտ, վասն զի բոլորն ևս ընդունում են նորանց իբրեւ ստախօս, խաբեբայ, անխիղճ և անկրօն, վասն զի նոքա թէ անբարոյական են իւրեանց կրօնի մէջ և թէ երկու կողմին էլ մեծ վնասներ են տուել, երբեմն մեզ հետ միացել են, եկեղեցի են քանդել, Ատրուշանի հիմնարկութիւն են արել, և երբեմն ջարդել են մոգերին իւրեանց ազգի հետ միացած, միշտ կշռի ծանր կողմին են մտիկ տուել, նոցա հոգւոյ և սրտի մէջ ոչ Մազդեզանց և ոչ Քրիստոնէական կրօնի նշոյլ չկայ, նոցա մօտ ամենայն ինչ ունայն է, իւրեանք անխիղճ և անկրօն գոլով, նոցա պաշտածն է միմիայն իւրեանց անձնական շահը, զոր ձեռք բերելուց յետոյ, կրկին մոռանում են պարգևատուն և բարեբարն:

ՄԻ ՀՐՆԵՐՍԷՆ:

Նոցա անկրօնութիւնը, անխղճութիւնը կամ անբարոյականութիւնն ու ստախօսութիւնը մեզ փոյթ է. մինչդեռ շահամուլ անձինք են Վասակ և իւրայինք, մէք էլ շարունակ կը խոստանամք նոցա աւելի մեծ պատիւ, փառք և իշխանութիւն, մինչ յաղթենք, յետ յաղթութեան կը պատժենք նորանց իբրեւ երկու կողմի վնասակար յանցաւորներ:

ՄՈՒՇ-ՆԻՍԱԼ:

Այժմ ո՞ր է Վասակ:

ԴԵՆՇԱՊՈՒՆ:

Նա այսօր իւր համախոհների հետ դէպի բանակն եկաւ ձեզ ներկայանալու, ինչ ուղեկից էր, արքունի գանձն անջնաս գանձարան հասցնելու:

ՄՈՒՇ—ՆԻՍԱԼ:

Եւ ո՞ գիտէ, գուցէ քեզ ընկերացել էր, մի հնարքով արքունի հարկն յափշտակելու, բայց չէ յաջողել, կամ եկել է մեզ խաբել, տանել Հայաստանի խորերն և կոտորել տալ, նորա միտքն ու նպատակն դժուար է իմանալ, նա օրն եօթն գոյնի է փոխուում:

ԴԵՆՇԱՊՈՒՆ:

Նա այժմ մեր կողմն է, վասն զի էլ վստահութիւն չունի իւր ազգի մէջ մտնելու, մի քանի անգամ բռնուել է, կամեցել են քարկոծել, բայց աղաչելով և սուտ երգմամբ պրծել է, քաջ գիտէ որ այլ ևս չէ կարօղ խաբել. այժմ մեր կողմի կշռի թաթը ծանր է երևում նորան, նա մեծ յոյս ունի, որ պիտի յաղթենք և ինքը թագաւոր լինի, և այն նպատակաւ միայն իւր երկու որդիքը պատանդ է թողել մեզ մօտ Արեաց Դուռն. բայց ահա եկաւ նա, ես գնումս Արքայի մօտ հարկն յանձնել գանձարանին, (իւր Դէմէ, Վահագն, իւր Դէմէ Դէմէ Դէմէ):

ՏԵՍԱՐԱՆ Զ.

ԱՌԱՋԻՆՔ ԵՒ ՎԱՍԸԿ.

Վ. Ա. Ս. Ա. Կ.

Ողջոյն ձեզ զի, ցաղունք Արեաց:

ՄԻՀՐ. ՄՈՒՇ—ՆԻՍԱԼ:

Ողջ է ձեր գալուստը:

Վ. Ա. Ս. Ա. Կ.

Զօրութեամբ և յաջողութեամբ Միհր Աստուծոյ և Արեգական ողջ է և ըստ ամենայնի յաջողակ:

ՄԻՀՐԱՆԵՐԱԷԷ:

Թէպէտ նամակներովդ բաւական տեղեկութիւններ առել եմ Հայոց վերայ, լսել եմ քո քաջագործութիւնները Դենշապուհից, բայց կամենում եմ կրկին լսել բոլոր հանգամանքն:

Վ. Ա. Ս. Ա. Կ.

Քաջազուն տէր, ինչպէս կանխաւ յայտնել իմ Արքային և ձեզ, Հայիր արդէն զըլուած Քրիստոնէական կրօնից, յօժար և մտադիր էին ընդունել Մազդեզանց օրէնքը, բայց միայն մի քանի կրօնապետներ, ինչպէս են Յով-

սեփ Կաթուղիկոս, Սահակ եպիսկոպոս, Ղեոնդ երէց և Նոցա համամիտ մի քանի իշխանք, Վարդան սպարապետ իւր եղբայրներով և ազգակիցներով, Արշաւիր Արշարունին, Խորեն Խորխոռունին, և ըն. իւրեանց ընտանեօք և փոքրիկ գնտերովն արգելք եղան բոլոր Հայոց կրօնափոխութեան, և խիստ յանդգնութեամբ պատասխանեցին Արքայի հրովարտակին և ձեր նամակին, ես թէ և շատ ընդդիմացայ, բայց չյաջողեցայ համոզել, ճարահատեալ միացայ Նոցա հետ, ստորակնքեցի և երգուցի պաշտպանել Քրիստոնէութիւն, Նոցա հետ Արքայի մօտ զիմեցինք, մերժեցինք նորա հրամանը, բանտարկեցանք, այս ամենը յայտնի է ձեր քաջութեան, Արքայի պաշտական ծածուկ Քրիստոնեայ ներքինին խրատեց մեզ առ երեսս կատարել Արքայի կամքը. դառնալ Հայաստան, ապստամբել և պաշտպանել մեր կրօնը, նորա խրատով մենք խաբեցինք Արքային, նոյն մեջոցին ես թէ և կամեցայ գողտնիքն յայտնել ձեզ, բայց շուտով մոգաց հետ ուղեւորելով դէպի Հայաստան, միջոց չունեցայ ընկերներեցս ջոկնուել և յայտնել, և յետոյ թէպէտ գրեցի, բայց նամակս բռնելով Վարդան, չկարացի նպատակիս հասնել և աւելի կասկածաւոր եղայ Նոցա մօտ:

ՄԱՐԵ — ՆՆՍԱԼ:

Եթէ զազտնիքն յայտնէիր Արքային, իսկոյն Հայոց վերայ թագաւոր պսակուելով Հայաստան պիտի վերադառնայիր, իսկ ընկերակիցներդ Սագաստան կամ Անյուշ բերդ պիտի գնային անդարձ և դու բնաւ դժուարութիւն պիտի չկրէիր հանգիստ և ապահով թագաւորելու:

Վ. ԱՍԱԿ:

Այն անյաջողութիւն, որ ինձ պատահեցաւ, թերեւ Միհր Աստուծոյ պատիժն է, որում երբեմն անգիտութեամբ չէի պաշտում ըստ արժանւոյն, բայց այժմ՝ յուսամ, որ հաշտ է ինձ հետ Միհր Աստուած և պիտի հասնեմ նպատակիս:

ՄԱՐԵ — ՆՆՍԱԼ:

Անշուշտ կը յաջողի քեզ միայն այն ժամանակը, երբ կարողանաս քակել Հայոց միութիւնը, և առանց պատերազմի և արիւնհեղութեան յաղթել, և յառաջ տանել Աստուածոց և Արքայի կամքն:

Վ. ԱՍԱԿ:

Իմ բոլոր աշխատութիւնս և ջանքս է չէն երկրի վերայ թագաւորել, ոչ թէ աւերակաց:

ՄԻՀՐԱԵՐԱՆ:

Բայց դու ինչի՞ գոնէ մոգաց չյայտնեցիր ընկերակցացդ զազտնի նպատակը:

Վ Ա Ս Ա Կ

Տէր իմ, ես յայտնեցի Մոգպետին, նա շատ զգուշացաւ, բայց ապրտամբ Վարդան զաղտնի գրել էր Յովսէփի Սաթուղիկոսին իւր զիաաւորութիւնը, նա գրգռելով ժողովուրդը, Ղէոնդ երիցու առաջնորդութեամբ արք և կանայք մեր բանակի դէմ ելան Անգղ գեղի մօտ, կոտորեցին մօգերին և զիս կապած ներկայացրին Յովսէփին, և մինչ մտադիր էին քարկոծել զիս, ես հազիւ յաջողեցայ երդմամբ խաբել, նորանով կրկին գրաւեցի նախարարաց վստահութիւնը և զօրքն երեք մասի բաժանել, մի մասն Վարդանայ հետ դիմեց Աղուանից օգնութեան Սիբուխտի դէմ, երկրորդ զօրաբաժինն յանձնեցի ներշապուհին պահպանեցի սահմանագլուխն, իսկ երրորդ զօրաբաժինն իմ մօտ պահեցի բոլոր համափառներովս, յաջողեցայ շատ տեղեր Ատրուշաններ շինել, եկեղեցիք կործանել, ամուր բերդերն գրաւել իմ իշխանութեան տակ, Յունաց բաժին Հայաստանի վերակացու Վասակայ ձեռօք քակեցի Յունական Հայոց միարտնուութիւնը և չթողի օգնել Արեաց բաժին Հայաստանի Հայոց, գրելով թէ «Արքայն կրօնի կատարեալ ազատութիւն է տուել, բայց Վարդան ապրտամբել է և կամի պատերազմել և թագաւորել», նոյն միջոցին յետ դարձաւ Վարդան Աղուանից աշխարհից, ես օգնութիւն խնդրեցի արքայից, բայց զօրաց գալն յետաձգեցաւ, ես ճարահատեալ թողի ամենայն ինչ և փախայ:

Մ Ո Ւ Շ — Ն Ի Ս Ա Կ

Ուրիմն Հայեր միաբանած պատրաստ են պատերազմելու:

Վ Ա Ս Ա Կ

Այո, Վարդան իւր համախոհների հետ մահ աչք առած պատրաստուել է պատերազմել Արեաց ահեղ բանակի դէմ, ունի վաթսուն հազարի չափ խառնիճաղանձ բազմութիւն արանց և կանանց, բայց նոքա Արեաց քաջերու սրերն լուանալու շատ քիչ են:

Մ Ո Ւ Շ — Ն Ի Ս Ա Կ

Մեք չպէտքէ վստահինք մեր բազմութեան վերայ, մեր գաղան փղերի կատաղութեան վերայ. Վարդանայ քաջութիւնն ու ռազմագիտութիւնը ծաղրում է բոլորին, քակում է Մատեան գունտը, մանաւանդ եթէ 60 հազարն ևս ինքնայօժար են պատերազմում, դու քո նպատակին չես կարող հասանել պատերազմելով, կը զրկուես գահից և թագից, և մեք ամենքս կամ պատերազմի մէջ կընկնենք ի զուր, կամ Արքայի առաջ ամօթահար և պատժապարտ կըլինինք, նոցա միութիւնը քանդելու հնար գտիր:

Մ Ի Հ Ր Ն Ե Ր Ս Է Հ

Միթէ՞ Վասակայ հնարագիտութիւնը պակաս է Վարդանից, նա թէ իւր քաջութեան և սրին է վստահացել, իսկ Վասակայ խելքն ու իմաս-

տուժիւնը կարող է բժացնել նորա սուրբ թող թէ մի կատաղի փիղ կարող է լեղապատառ անել Վարդանայ գնտի խառնիճազան՝ բազմութիւնն, ոտնակոխ անել և շփոթել ամբողջ բանակը:

Վ. Ա. Ս. Ա. Կ.

Վեհազօն տեսարք, ես բոլորովին վստահ եմ՝ յաղթութեան, մինչդեռ մեզ օգնական ունինք Միշր, Որմիզդ և Արեփակն, իսկ նա զրել է իւր յոյսը մի աղքատ հիւսի որդու վերայ, որ չկարաց ազատել զինքն տկար Հրէից ձեռքից և մեռաւ խաչի վերայ, զայս զիտէ նաև ինքն Վարդանը, բայց միայն յամառ կամակորութիւնն է ստիպել զինքն ապստամբել:

Մ. Ո. Ի. Շ. — Ն. Ի. Ս. Ա. Լ.

Բայց աւելի լաւ չէ՞ առանց արիւնհեղութեան յաղթել:

Վ. Ա. Ս. Ա. Կ.

Եւ գուցէ դեռ ճակատամարտ չսկսած ցրուի Վարդանայ բանակը, կամ անձնատուր լինի վասն զի ես ինձ համամիտներ ունիմ նորա բանակի մէջ, որք կարող են ամենայն տեսակ շփոթութիւն գցել, յաղթութեւն սուտ փողեր հնչեցնել և կամ Վարդանին վտանգի մէջ ձգելով սպանել ու ճակատամարտը դադարեցնել և խաղաղութիւն խնդրել Արեաց արքայի ցանկացած բոլոր պայմաններն յանձն առնելով:

Մ. Ի. Հ. Բ. Ե. Բ. Ս. Ի. Հ.

Մուշ — Նիսալաւուրտ, դու քաջ ծանօթութիւն չունիս Վասակայ վերայ, դորա հնարապիտութիւնն հաւասար է Աստուածոց իմաստութեան, դու բոլորովին հետեիր Վասակայ խորհրդին. ես ամենահարկաւոր գործի համար ստիպուած եմ գնալ Արքայի մօտ, ամբողջ բանակը ձեր երկուքի խոհմութեանն եմ յանձնում: Քաջ Վասակ, դու բոլորովին վստահ եղիր, որ քիչ միջոցի մէջ իմ միջնորդութեամբ կստանաս թագ և դաւադան, դու այսօրից իրաւունք ունիս իբրև թագաւոր գործել, քեզ պաշտօնակալներ, նախարարներ կարգել, նոր նախարարաց տոհմ ջոկիր քո համախոհներից, հսերն իսպառ զեկիր իրաւունքից, այսուհետև որդոց որդի պիտի թագաւորէք Հայոց, միայն թէ Արեաց Դրան հնազանդ լինիս, Ատրուշանաց պայծառութեան հոգ տանես:

Վ. Ա. Ս. Ա. Կ.

Ահ Տէր իմ, այդ խոստումնք միայն կարող է փրկել Հայաստան թէ հին նախարարաց բռնութիւնից և թէ մոլար աղանդից, ես այսօր ձեր հրամանաւ կը գրեմ Հայաստան իմ համախոհ անձանց իբրև թագաւոր, կընտրեմ ինձ սպարապետ, նախարարներ, վերակացու, կուսակալներ զանազան դաւաճաց, կըտամ իրաւունք յափշտակել հին նախարարաց սերունդոց ինչքն ու ստացածքը, միահեղ խռովութեան փոթորիկ պիտի ձգեմ Հայաստանի մէջ, մինչ Վարդան և իւրայինք մեղայ գոչեն և հնազանդութիւն ուխտելով դիմեն Արեաց Դուռը օգնութիւն և միջնորդութիւն խնդրել իրեանց դէմ ապստամբներին ջնջել:

Մ Ի Հ Ր Ն Ե Ր Ս Է Հ.

Ունի՞ս քեզ հետ համախոհ և վստահելի անձինք:

Վ Ա Ս Ա Կ.

Այո՛, տէր իմ, կրօնականներից ունիմ երկու քահանայ, Պետրոս և Զանգակ, իսկ աշխատական իշխաններից ունիմ Արտակ իշխան Ռշտունի, Գատիշոյ իշխան Խորխոռունի, Գիտիշխան Վահեունի, Տիրոց իշխան Բագրատունի, Մանէճ իշխան Ապահունի, Վարազշապուհ իշխան Պալքունի, և լին. և լին, իւրեանց գնտերով և ընտանեօք, նոքա շատ յաջողակ են թէ ժողովուրդը գրգռելու ընդդէմ Վարդանայ, թէ կրօնականաց և աշխատականաց դասերը միմեանց ատելի անելու, մանաւանդ Պետրոս և Զանգակ քահանայք կարող են աջ ձեռն ձախ ձեռին թշնամացնելու, նոքա այժմ ինձ հետ եկել են ձեր քաջութեան ներկայանալու:

Մ Ի Հ Ր Ն Ե Ր Ս Է Հ.

Ո՞ր են այն քաջերն, որ նոցա վարձ խոստանամ, որպէս զի քաջաբերունին քաջագործութեան մէջ, թող ներս ցան:

Վ Ա Ս Ա Կ.

Այժմ այս բոլորին կը ներկայացնեմ ձեր քաջութեան, (էջ Կէնէ):

Մ Ի Հ Ր Ն Ե Ր Ս Է Հ.

Ես ինձ վերայ այնքան վստահ չեմ, որքան Վասակայ վերայ, Մուշկան — նիսալաւուրտ, այժմ վստահ՞ ես յաղթութեան:

Մ ՈՒ Շ — Ն Ի Ս Ա Լ.

Տէր իմ, Վասակայ անխիղճ բնաւորութիւնը, խորամանկութիւնը, փառասիրութիւնը, հակասական և պատ ի պատ խօսքերն ինձ աւելի վհատեցնում են քան թէ խրախուսում:

Մ Ի Հ Ր Ն Ե Ր Ս Է Հ.

Բայց դու աշխատիր ժամանակից օգուտ քաղել, դուցէ յաջողես նորա ձեռօք ցրուել Հայոց միութիւնը և չթողալ պատերազմել մեր դէմ:

Մ ՈՒ Շ — Ն Ի Ս Ա Լ.

Ես պիտի աշխատեմ որ և իցէ հնարքով Վասակ մեզ բարեկամ պահել, եթէ օգուտ էլ չգայ մեզ, գէթ չմեասէ, չմիանայ իւր ազգի հետ:

Մ Ի Հ Ր Ն Ե Ր Ս Է Հ.

Ուրեմն դու շարժուիր ըստ պահանջման ժամանակին, լրտեսիր նորա ընթացքն, արդէն Արքայն երդուել է Արեղական վերայ, եթէ նա յաղթէ ևս պիտի պատժուի անշուշտ, մենք մեր օգտի համար ստախոսին սուտ խոստումով կը խաբենք, մեր շահը և քաղաքավարութիւնն էլ այնպէս է պահանջում:

(Վասակ, Պետրոս և Զանգակ ին Կէնէն):

(Կարաւանայն):

Ս. Գնանի: